

ЕПІДЕМІОЛОГІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

УДК 614.2 – 058:355.12 + 617.52-001

А.М. Лихота, В.В. Коваленко

СТАН І ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У АНТИТЕРОРИСТИЧНІЙ ОПЕРАЦІЇ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Українська військово-медична академія, кафедра щелепно-лицевої хірургії та стоматології

Вступ

У вітчизняних дослідженнях переважають фрагментарні повідомлення, присвячені організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям в умовах повсякденної діяльності військ мирного часу [2; 6].

У той же час **актуальність** проблеми значною мірою посилюється у зв'язку з необхідністю виконання стоматологічною службою своїх обов'язків, коли Збройні сили України (ЗСУ) беруть участь у антитерористичній операції (АТО) в умовах сучасної, так званої «гібридної» війни, на своїй території [1; 9].

Унаслідок двадцятирічної «оптимізації штатної структури», яка загалом зводилася до скорочення посад, нинішня система надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям виявилася недосконалою в умовах проведення АТО на території Донецької та Луганської областей.

За тривалий період реформування стоматологічна служба ЗСУ втратила можливість ефективного маневрування силами і засобами та спроможність надання сучасної допомоги в польових умовах. Надання ж стоматологічної допомоги військовослужбовцям інших силових структур (СБУ, МВС, ДПС та НГ) за межами їх постійної дислокації проблематичне через відсутність у їхніх підрозділах штатних лікарів-стоматологів. Необхідно зазначити, що комплектування бойових підрозділів ЗСУ під час часткової мобілізації відбувається на фоні високої стоматологічної захворюваності населення держави [10].

Хірургічна допомога пораненим надається на фоні чіткої тенденції до збільшення частки щелепно-лицевих поранень у загальній структурі санітарних втрат. Серед цих поранень зростає частка тяжких і поєднаних, що пов'язують зі збільшенням кількості мінно-вибухових бойових ушкоджень [3; 5].

Якісно змінюються організаційно-евакуаційні заходи при наданні медичної допомоги пораненим у щелепно-лицеву ділянку [4; 7].

Мета роботи – вивчити стан стоматологічної допомоги військовослужбовцям ЗСУ в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України.

Матеріали і методи дослідження

Об'єкт дослідження – система організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям ЗСУ в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України.

Предмет дослідження – стоматологічна захворюваність військовослужбовців, обсяг медичної допомоги на етапах (рівнях) евакуації, матеріально-технічне і кадрове забезпечення стоматологічних підрозділів ЗС України в зоні проведення антитерористичної операції.

Системний аналіз проводили під час особистої участі автора в наданні медичної допомоги на всіх її рівнях, вивчення стану стоматологічної служби безпосередньо на території Донецької та Луганської областей, опрацювання обліково-звітної документації, що дозволило комплексно вивчити проблему організації системи надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям у ЗСУ в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України.

Результати дослідження та їх обговорення

З самого початку бойових дій на території Донецької та Луганської областей медичний склад стоматологічної служби Збройних сил бере активну участь у наданні допомоги пораненим і хворим на всіх рівнях медичної евакуації:

- у складі евакуаційних хірургічних бригад;
- у медичних ротах бригад;
- у стоматологічних кабінетах військових мобільних госпіталів;

- у стоматологічних кабінетах військових госпіталів;

- у клініках щелепно-лицевої хірургії та стоматології військово-медичних клінічних центрів.

Слід звернути увагу на те, що на стоматологічну службу ЗСУ покладаються три основні завдання:

1. Надання медичної допомоги пораненим у щелепно-лицеву ділянку в визначеному для кожного рівня обсязі;

2. Стоматологічна допомога пораненим і хворим (зуболікарська допомога);

3. Медична реабілітація учасників бойових дій на Сході України.

Установлено об'єктивне збільшення частки бойових щелепно-лицевих ушкоджень у загальній структурі санітарних втрат серед військовослужбовців ЗСУ. Збільшується кількість поранень середнього і тяжкого ступенів та поєднаних бойових ушкоджень.

На 0 та I рівнях медична допомога пораненим надається медичним складом військових підрозділів, у тому числі і штатними лікарями-стоматологами медичних рот бригад. Обсяг допомоги пораненим на цьому рівні спрямований на збереження життя і здоров'я, профілактику тяжких ускладнень та підготовку до подальшої евакуації.

II рівень медичної допомоги щелепно-лицевим пораненим надається хірургами і штатними стоматологами військових мобільних госпіталів. В умовах АТО до цієї допомоги долучаються хірурги цивільних медичних закладів (ЦРЛ і ЦМЛ) деяких міст Луганської та Донецької областей. Ураховуючи особливості проведення бойових дій на Сході України, значне навантаження з надання медичної допомоги пораненим несуть медичні заклади III рівня. Клініка щелепно-лицевої хірургії та стоматології ВМКЦ Північного регіону в більшості випадків працює саме в мінімальному спеціалізованому (III рівень) обсязі.

До надання спеціалізованої хірургічної допомоги стоматологічні підрозділи більшості стаціонарних військових госпіталів майже не залучаються. Це пояснюється тим, що внаслідок тривалого процесу реформування в цих медичних закладах залишилися лише стоматологічні кабінети. Реальні кадрові та матеріально-технічні ресурси цих кабінетів здебільшого орієнтовані на надання лише стоматологічної допомоги. Деякі з цих закладів можна використовувати для надання хірургічної допомоги щелепно-лицевим пораненим легкого ступеня. Саме через це функцію медичного закладу III рівня покладено на Дніпропетровську обласну клінічну лікарню.

Більшість щелепно-лицевих поранених отримують вичерпну спеціалізовану хірургічну допомогу (IV рівень) і заходи повноцінної медичної реабілітації (V рівень) у профільних клініках військово-медичних клінічних центрів (Київ, Вінниця, Одеса, Львів).

Особливості надання медичної допомоги пораненим із бойовими ушкодженнями щелепно-лицевої ділянки були враховані нами, системати-

зовані та висвітлені в розділі 14 «Вказівок з воєнно-польової хірургії» (2014 рік).

Установлено, що стоматологічна допомога в зоні ведення бойових дій надається на фоні високої стоматологічної захворюваності серед військовослужбовців. Штатні лікарі-стоматологи медичних рот бригад зуболікарську допомогу підпорядкованому особовому складу надавали лише епізодично та в обсязі невідкладної допомоги (видалення, розкриття субперіостальних абсцесів, розкриття корневих каналів тощо). Для цього є низка здебільшого об'єктивних причин:

- розгортання основних бойових підрозділів на значних один від одного відстанях;

- відсутність комплектно-табельного оснащення для надання стоматологічної допомоги в польових умовах;

- відсутність у деяких медичних ротах штатних стоматологів.

Тому основне навантаження з надання стоматологічної допомоги в зоні проведення антитерористичної операції взяли на себе лікарі-стоматологи військових мобільних госпіталів.

З об'єктивних причин стоматологічні кабінети мобільних госпіталів не здатні охопити допомогою всіх військовослужбовців, які проходять службу на території Донецької та Луганської областей. Складним залишається питання своєчасного і повноцінного забезпечення кабінетів витратними стоматологічними матеріалами.

У складних соціально-економічних умовах прифронтової зони стоматологічну допомогу військовослужбовцям підрозділів ЗСУ та інших українських силових підрозділів надають і деякі лікарі державних та приватних стоматологічних закладів Луганської та Донецької областей.

Для суттєвого покращення рівня стоматологічної допомоги в зоні АТО необхідно відновити штатні пересувні стоматологічні кабінети ЗСУ, які були безпідставно, на нашу думку, ліквідовані 10 років тому. З осені 2014 року в зоні проведення антитерористичної операції працює сучасний пересувний стоматологічний кабінет. Аналіз роботи цього кабінету свідчить про високу ефективність його застосування в різних військових підрозділах, у тому числі неподалік зони розмежування (рис. 1).

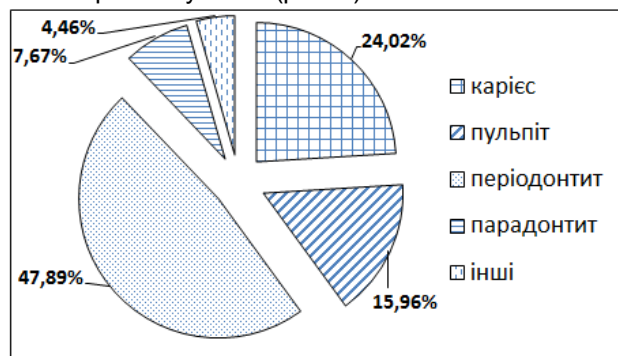

Рис. 1. Показники роботи пересувного стоматологічного кабінету

ПСК розгортається в спеціальному модульному блоці на базі вантажного автомобіля. Конструкція і комплектація пересувного стоматологічного

кабінету дають можливість автономно, в повному обсязі та в комфортних умовах проводити амбулаторний стоматологічний прийом. На цей час екіпаж цього мобільного кабінету надав якісну стоматологічну допомогу близько 3 тисячам військовослужбовців безпосередньо в зоні проведення бойових дій.

Ураховуючи набутий досвід, були розроблені штат, принципи організації роботи і матеріального забезпечення ПСК. Це було відображено в методичних рекомендаціях «Організація роботи пересувного стоматологічного кабінету» [8].

У рамках тісної співпраці з Асоціацією стоматологів України створено вже шість пересувних стоматологічних кабінетів, які надають допомогу військовослужбовцям на території Донецької та Луганської областей.

Під час чергової хвилі мобілізації стоматологічна служба ЗСУ зіткнулася з серйозними проблемами, які негативно впливають на її боєготовність. Це жахливий стан стоматологічної захворюваності серед мобілізованого контингенту. За даними наших фахівців з різних навчальних центрів, розгорнутих по всій Україні, від 78 до 95% військовослужбовців, які поповнили ряди ЗСУ в 2015 році, потребують лікування зубів і протезування. Неподібною фактом виявлення серед мобілізованих військовослужбовців серйозних захворювань, що потребують тривалого стаціонарного лікування або навіть звільнення з лав армії за станом здоров'я (злоякісні новоутвори, хронічні остеомиєліти).

Завдяки підписаному Меморандуму про співпрацю між Військово-медичним департаментом Міністерства оборони та Асоціацією стоматологів України на усіх навчальних полігонах і центрах волонтерами створені стоматологічні кабінети, де вже прийнято більше десяти тисяч мобілізованих військових.

Більшість військових, які повертаються із зони проведення бойових дій на Сході України, потребують медичної реабілітації, в тому числі сучасної стоматологічної допомоги і зубного протезування. Це складне завдання потребує спільних зусиль усіх стоматологів України - і військових, і цивільних.

Висновки

Отже, медична допомога військовослужбовцям у зоні проведення АТО надається на фоні вкрай високої стоматологічної захворюваності. Для надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям безпосередньо на території Донецької та Луганської областей розгорнута мережа стоматологічних кабінетів.

Значну допомогу військовим медикам надають цивільні стоматологи і волонтери. Для підвищення

рівня стоматологічної допомоги необхідно введення штатних пересувних стоматологічних кабінетів.

Необхідне впровадження загальнонаціональної програми, спрямованої на забезпечення сучасної стоматологічної допомоги учасникам бойових дій на Сході України в комплексі їх медичної реабілітації.

Література

1. Бадюк М.І. Шляхи удосконалення системи медичного забезпечення військ на особливий період / М.І. Бадюк, В.І. Стриженко, О.Ю. Булах // Проблеми військової охорони здоров'я: зб. наук. праць Української військово-медичної академії. – 2012. – Вип. 32.- С. 97-104.
2. Буртова Ю.О. Обґрунтування рівнів надання стоматологічної допомоги військовослужбовцям ЗСУ України в залежності від типу лікувального закладу / Ю.О. Буртова // Проблеми військової охорони здоров'я: зб. наук. праць Української військово-медичної академії. – 2006.- Вип. 16. - С. 583-588.
3. Війна в Іраку.[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>. - Назва з екрана.
4. Вказівки з воєнно-польової хірургії ; за ред. Я.Л.Заруцького, А.А.Шудрака.- К.:СПД Чалчинська Н.В., 2014.-396 с.
5. Гуманенко Е.К. Хирургическая помощь раненым в контртеррористических операциях на Северном Кавказе: становление военно-полевой хирургии локальных войн и вооруженных конфликтов (сообщение седьмое, заключительное) / Е.К. Гуманенко, И.М. Самохвалов, А.А. Трусов // ВМЖ. - 2006. - № 9. - С. 19-28.
6. Камалов Р.Х. Особливості організації ортопедичної стоматологічної допомоги військовослужбовцям / Р.Х. Камалов, А.М. Лихота, В.В. Коваленко // Сучасні аспекти військової стоматології: зб. наук. праць.- К., 2013.- С.37-41.
7. Лихота А.М. Сучасні принципи надання медичної допомоги та спеціалізованого лікування поранених в щелепно-лицьову ділянку / А.М. Лихота, В.В. Коваленко // Наука і практика. Міжвідомчий медичний журнал.- 2015.- №1-2(5-6). - С.44-49.
8. Лихота А.М. Організація роботи пересувного стоматологічного кабінету: методичні рекомендації / А.М.Лихота, В.В.Коваленко, І.В.Федірко. – К.:УВМА, 2015.- 24 с.
9. Погляди на удосконалення організаційної побудови системи лікувально-евакуаційного забезпечення Збройних сил України/ [В.О.Жаховський, О.Ю.Булах, В.Г.Лівінський, В.І.Стриженко] // Військова медицина України. – 2014. - №1. – С.17-22.
10. Стан стоматологічної допомоги військовослужбовцям в зоні проведення антитерористичної операції на Сході України / [А.М. Лихота, В.В. Коваленко, М.З. Лищишин, І.В. Федірко] // Військова медицина України. – 2015. – Т. 15, №1. – С. 30-35.

**Стаття надійшла
25.04.2016 р.**

Резюме

Проаналізовано стан організації стоматологічної допомоги військовослужбовцям у зоні проведення антитерористичної операції на Сході України. Визначена тенденція до зростання частки щелепно-лицевих поранених у загальній структурі санітарних втрат. Висвітлені принципи медичної допомоги на різних рівнях її надання. Підкреслена важливість відновлення пересувних стоматологічних кабінетів для покращення рівня стоматологічної допомоги військовослужбовцям. Указано на необхідність упровадження загальнодержавних заходів для покращення медичної реабілітації учасників бойових дій.

Ключові слова: стоматологічна допомога, вогнепальні поранення, щелепно-лицева ділянка, пересувний стоматологічний кабінет, військовослужбовці, медична реабілітація.

Резюме

Проанализировано состояние организации стоматологической помощи военнослужащим в зоне проведения антитеррористической операции на Востоке Украины. Определена тенденция к росту доли челюстно-лицевых раненых в общей структуре санитарных потерь. Освещены принципы медицинской помощи на разных уровнях ее оказания. Подчеркнута важность восстановления передвижных стоматологических кабинетов для повышения уровня стоматологической помощи военнослужащим. Указано на необходимость внедрения общегосударственных мероприятий для улучшения медицинской реабилитации участников боевых действий.

Ключевые слова: стоматологическая помощь, огнестрельные ранения, челюстно-лицевая область, передвижной стоматологический кабинет, военнослужащие, медицинская реабилитация.

UDC 614.2 – 058:355.12 + 617.52-001

CONDITION AND WAYS TO IMPROVE DENTAL CARE TO TROOPS INVOLVED IN COUNTER-TERRORISM OPERATION IN THE EAST OF UKRAINE

A.M. Lihota, V.V. Kovalenko

Ukrainian military medical Academy, Department of maxillofacial surgery and dentistry

Summary

In the work of the State dental care has been studied members of the armed forces of Ukraine in the context of the anti-terrorist operation in the East of Ukraine.

With the outbreak of hostilities in the territory of Donetsk and Luhansk oblasts medical composition of the dental service of the armed forces has been actively involved in assisting the wounded and sick at all levels of medical evacuation.

The dental service of the armed forces of Ukraine with three main tasks:

1. provision of coppetsinskoj wounded in maxillofacial area defined for each level;
2. dentistarea wounded and sick;
3. medical rehabilitation of combatants in Eastern Ukraine.

Defined trend to increase the proportion of maxillofacial injuries in the total structure of sanitary rubbed (b) obtained in the course of the anti-terrorist operation. Covered principles of medical assistance craniofacial wounded at different levels of delivery.

A new system of medical-evakuacionnyh activities in providing medical care to soldiers with wounds in the maxillo-facial region, obtained during the fighting in the East of Ukraine.

Found that dental care in combat zone turns on a high dental morbidity among military personnel. Salaried dentists medical mouth dental care teams have only sporadically and in volume of emergency assistance. Basic load with providing dental care in the anti-terrorist operation is entrusted to the dentists military mobile hospitals.

Entered in the fighting in the East of Ukraine mobile dental office allowed to significantly improve the level of dental care.

In helping members of the armed forces of Ukraine and other power structures involved in the fighting in the East of Ukraine participating dentists and civil institutions of Donetsk and Lugansk regions.

During the next wave of partial mobilization dental service of the armed forces of Ukraine was faced with the problem of very high dental disease among mobilized contingent. According to our data, from 78% to 95% of soldiers who joined the army in the year 2015, in need of dental treatment and dental prosthesis.

Most of the soldiers returning from the area of conducting hostilities in the East of Ukraine, in need of medical rehabilitation, including modern dental treatment and dental prosthetics.

Thus, medical care to soldiers in the anti-terrorist operation is on a high dental disease. To provide dental care to troops directly on the territory of Donetsk and Lugansk regions rozvernuta network dental offices NN requires integration (e) nationwide activities to improve quality dental care in the complex medical rehabilitation of combatants.

Keywords: dental care, gunshot wound, Maxillofacial area, mobile dental office, soldiers, medical rehabilitation.